

עידן

דעה את
אלקן אביך
ועבדו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וזו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה



גליון קנד - פרשת ויצא - שנת תשפ"ד

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

אבינו אב הרחמן:

רחמי השי"ת עלינו
הם בלי גבול כלל

עמוד ה'

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק נ
שיעור קיא - א (פרשת בשלח תשס"ב)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

גדול שמך בגבורה: ענין הגבורות והדינים ודרך המתקתה

א. אני בינה לי גבורה: ביאור במה שמדת בינה היא שורש הגבורות
שתי מערכות כלליות בשם הוי"ה הק' 'מוחין' ומידות' | מדת המלכות מקושרת עם גבורות - ע"ד 'דינא דמלכותא דינא' | ספירת הבינה היא המלכות של המוחין ולכן היא משתייכת לדין | המוחין הם מקור למדות, וכמו כן בינה היא שורש הגבורות | ענין מדת המלכות היא ההנהגה בפועל, הן מצד המוחין והן מצד המידות | הנהגת הקב"ה בעולמו כדרך המלך כלפי בני מדינתו | 'לאה' ו'רחל' - עלמא דאתכסא ועלמא דאתגליא, כנגד ה' עילאה וה' תתאה | רחל היתה עקרת הבית ליעקב אבינו, כי 'עיקר שכינה בתחתונים' | שם ה-גדולה לאה, ושם ה-קטנה רחל

ב. מאד עמקו מחשבותיך: תוקף הגבורות שבמחשבה לעומת התמזגותם במקום הפעולה
עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאינו מתקיים ושיתף עמה מדת הרחמים | במקום השכל אין שום מקום לזיכרון ולחשבוניות | כשבאים לדון בענין ה'בפועל ממש' אי אפשר להתנהג בתוקף הדין כפי שהוא אצל המחשבה | אסור לרב לדרוש מתלמידיו באופן למעשה ממש יותר מכפי יכולתם, כי זוהי יאבד כל כח השפעתו מהם | מצב הבריאה כעת היא מקום של שבעת מידות, כי איננה מתקיימת ע"פ דיני המוחין | בזמן הזה אין לנו אלא ארץ ז' עממין, ע"ד העמדת הבריאה שאיננה אלא בדרגת ז' המידות | לעתיד נזכה לירש גם את השלש ראשונות, כי אזי נזכה בדין גם ע"פ המחשבה העליונה

ג. להשכיל להיטיב: המתקת הדינים ע"י העלאתם לשורשם במקום השכל
עיקר המתקת הדינים היא בשורשם | הגם שהדינים העליונים הם 'חזקים' יותר, מכל מקום הינם 'מתוקים' יותר | יש אופן לחנך ע"י מכות ועונשין, אך אין זו דרך התורה ש'נתיבותיה שלום' | ביותר מכך, כי אדם בן דעת צריך להתעורר בעיקר ע"י כח השכל | עונשין ויסורין אין גורמים שינוי פנימי בנפש, משא"כ גבורות השכל מעלים את האדם למדרגות נוספות | האמת היא המחייה הכי גדולה, אך באופן של תענוג ונעימות | האדם שהוא יצירה של אמת מתענג מאוד מדבר אמת וצדק | המתקת הדינים ויסורין שלמטה ע"י התעוררות הגבורות העליונות של השכל טובה מרדות אחת בלבד של אדם יותר מכמה מלקיות

א.

אני בינה לי גבורה: ביאור במה שמדת בינה היא שורש הגבורות

בינה - דינין מתערין מינה'
הנה התניא בפרק נ' הזכיר את ענין הגבורות עליונות דיבינה עילאה, שהוא ענין שורש הדינים היוצאים מעולם הבינה, וכדברי זוה"ק (ח"ג סה. וראה גם ח"א רכז) ש'בינה - מינה מתערין דינין', וע"פ הכתוב (משלי ח, יד) 'אני בינה לי גבורה'. ונבוא בעז"ה לבאר ענין זה ולהרחיב הדיבור בו.

מדת המלכות - ההנהגה בפועל, הן מצד המוחין והן מצד המידות'

וביאור הדבר הוא ע"פ מה שרואין בהנהגת האדם שלמטה, כי מהות מדת המלכות שבו היא: ההנהגה למעשה של המידות שלפניה, והיינו הפעולות והמעשים של האדם היוצאים ונבועים מתוך המידות הטובעים בו. והנה כדרך שישנה התנהגות הנמשכת מן המידות, והיינו ממה שהמידות פועלים ומצוים לאדם מה לעשות ואיך להתנהג, כענין מדת המלכות - אחרית המידות, הנה כמו כן ישנו סדר הנהגה הנובע מהמוחין, והיינו חלק ה'למעשה' היוצא ממה שהחכמה והשכל טובעים ודורשים לפעול ולעשות, וזוהי דרגת המלכות של המוחין - ספירת הבינה. כי 'בינה היא הבנה שמפרטת את הדבר המושכל בפרטיות עד שנתפס באדם, שזה ענין 'הבנה' - 'תפיסה' שתופס הדבר לאשורו, ונמצא שפעל המושכל בשכל המקבל את השכלה.

מדת המלכות מקושרת עם גבורות - 'דינא דמלכותא דינא'
והנה מדת המלכות משתייכת לדין, כרמזו בלשון זו"ל 'דינא דמלכותא דינא' (גיטין י: זוה"ק ח"ג יא.), ואכן השם הק' המכוון למדת המלכות הוא השם 'אדני', אותיות 'דינא' (זוה"ק שם לג.). והטעם לכך, כי אי אפשר למלך להנהיג את מלכותו ואנשי מדינתו כי אם ע"י דינים וחוקים קבועים, עם עונשים וקנסות לעוברים עליהם, כי רק בכך יוכל להשיג סדר והנהגה טובה בארצו, ובלאו הכי יעשה כל אחד כפי העולה על רוחו וחפצו, עד שאיש את רעהו חיים בלעו. ונמצא שהנהגת המלכות מוכרחת להיות מקושרת עם סדר של גבורות ודינים.

ספירת הבינה היא המלכות של המוחין
ואמרנו שבאופן כללי נחלקים עשר הספירות לשתי מערכות, 'מוחין ומידות'. והנה לפי זה נאמר, שכמו שבסדר המידות ישנה מדת המלכות העומדת שם לאחרונה, והיא נקראת 'סופא דכל דרגין', בחי' ה' תתאה שבשם הוי"ה כנ"ל. הנה כמו כן ישנה דרגה של מדת המלכות גם בסוף

הנה התניא בפרק נ' הזכיר את ענין הגבורות עליונות דיבינה עילאה, שהוא ענין שורש הדינים היוצאים מעולם הבינה, וכדברי זוה"ק (ח"ג סה. וראה גם ח"א רכז) ש'בינה - מינה מתערין דינין', וע"פ הכתוב (משלי ח, יד) 'אני בינה לי גבורה'. ונבוא בעז"ה לבאר ענין זה ולהרחיב הדיבור בו.

שם הוי"ה כנגד עשר הספירות - הנחלקים ל'מוחין' ו'מידות'
כי הנה נודע שארבעת האותיות שבשם הוי"ה הק' מכוונים כנגד עשר הספירות העליונות. כי האות י' מורה על ספירת החכמה [קוצו של י"ד מכוון לדרגת 'כתר'], ה' ראשונה המכונה ה' עילאה, היא כנגד מידת הבינה, האות ו' מכוונת לששת מדות הראשונות (-חג"ת נה"י), המכונים ו' קצוות, בחי' ז"א, והה' תתאה היא מידת המלכות, דרגת הנוק'.

יוצא מזה שישנם שתי מערכות כלליות בשם הוי"ה הק'; מוחין ומידות, כי האותיות הראשונות י"ה הם מערכת המוחין - כתר חכמה ובינה, ומאידך שתי האותיות האחרונות ו"ה הם כנגד המידות - חג"ת נה"י.

וכדרך שנתבאר שישנם שתי דרגות בענין הדינים של הנהגת המלכות - מצד המוחין ומצד המידות, הכי נמי הוא לעילא, שישנו 'שורש הגבורות' - ספירת הבינה, כנגד ה' עילאה שבשם הוי"ה, וגם הדינים של מדת המלכות שלתתא, בחי' ה' תתאה של שם הוי"ה, שעל פי שתי הנהגות האלו מתנהגים כל העולמות והיצורים שבהם

~ כל העמדת הבריאה כעת אינה אלא ע"פ שבע המידות העליונות, חג"ת נהי"ם, שכנגדם נברא העולם בשבעת ימי בראשית, ואילו המוחין, שהם ג' הראשונות כח"ב, נקראים 'תוספת אליה, ואינם חלק עצמי ממנה. כי אכן כל קיום הבריאה אינו אלא מצד דרגת ה'מידות', שכח הדין היוצא מהם הוא ממוזג עם מדת הרחמים, ועל זה בלבד העולם קיים, ואילו ה'מוחין' הם נעלים וגבוהים ממצב העולם הנוכחי

גבורות הבינה מצד 'דינא דמלכותא' ומאחר שמדת המלכות שייכת לדין וגבורה כאמור, לכן גם מדת הבינה, שהיא בחי' המלכות של מערכת המוחין, משתייכת לקו הגבורות, וכפסוק הנזכר 'אני בינה לי גבורה', כי כאמור כל ענין של מלכות והנהגה למעשה מקושרים המה עם צד הגבורות.

הבינה היא שורש הגבורות כמו שהמוחין הם מקור למידות

וכיון שהמוחין נחשבים כמקור ושורש אל המידות, ומקום עמידתם היא למעלה ממקום המידות המשתלשלות מהם, לכן גם מדת הבינה, מלכות דמוחין, נחשבת כתחילת ו'שורש הגבורות', וכלשון זוה"ק הנ"ל 'מינה דינין מתערין', כי היא המקור למציאות הדינים שבדרגת המידות.

גם הנהגה למעלה היא באופן של דינא דמלכותא, בינה ומלכות

והנה כדרך שהוא אצל האדם, כן הדבר גם למעלה לגבי הנהגה העליונה בבריאת ויצירת העולמות כולם. שהרי כל עצם התהוותם הוא מכח מדת המלכות דלעילא, שאין מלך בלא עם', ותכלית כל הבריאה היא שתתגלה בה מלכות שמים בשלימות, ועל כן גם התנהגות הקב"ה עם בריותיו היא באופן של 'דינא דמלכותא

'רחל' היא מרכבה למדת המלכות, עלמא דאתגליא, סוף המידות המתגלות אצל האדם, ונקראת 'עקרת הבית' - דא רחל עיקרא דביתא' (שם), דרגת ה' אחרונה שבשם.

רחל היא עקרת הבית, כי עיקר שכינה בתחתונים'

[ומה שהיא נחשבת ל'עקרת הבית', והיתה אהובה וחשובה יותר ליעקב אבינו, היא כדרך גודל האהבה והחיבה יתרה שיש לו להקב"ה למדת המלכות דייקא, כי עיקר הכוונה העליונה והתכלית הנרצית מכל יצירת העולמות היא שתתגלה הקדושה העליונה למטה, ושתהא לו יתברך דירה בתחתונים, והוא ענין מדת המלכות, להוריד הקדושה עד למטה ולגלותה עד בסופא דכל דרגין ממש].

'שם ה-גדולה לאה, ושם ה-קטנה רחל'

ובספ"ק רמזו בזה בפסוק (בראשית כט, טז) 'וללבן שתי בנות, שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל'. כי 'שם הגדולה לאה' רמזו ל'ה' גדולה - לאה, ה' עילאה, ספירת הבינה, ושם הקטנה רחל' מורה ל'ה' קטנה - רחל, ה' תתאה, מדת המלכות. ושתיהם הם 'בנות לבן', רמזו ללובן העליון, שהוא אבא עילאה (ראה ע"ח שער ל"ח פרק ג').

ונודע ששתי דרגות אלו מכוונים לשני זיווגי יעקב אבינו ע"ה, לאה ורחל, כי המה היו מרכבה ודוגמא לספירות האלו שלמעלה. כי נהג 'לאה' מורה על עלמא דאתכסיא כידוע, בחי' המוחין שלמעלה מהתגלות שבעולמות, והיא דרגת הבינה - מלכות דמוחין, המכונה בשם 'אימא עילאה', ה' ראשונה שבשם הוי"ה, אשר עליה נאמר 'אם הבנים שמחה' - דא לאה (זוה"ק ח"א קנ"ג). ומאידך

ב. **מאד עמקו מחשבותיך: תוקף הגבורות שבמחשבה לעומת התמזגותם במקום הפעולה**

מחייבת. וכמו מי שלומד סוגיא בש"ס, ורוצה לבאר איזה דבר ע"פ סברא, אזי צריכה הסברא להיות נכונה וברורה בלי שום פקפוק, ובלא זה איננה נחשבת לסברא כלל, כי לא שייך להתפשר כשדנים בענין של שכל ודעת. והכי נמי בדין, הגבורות הנמשכים מצד המוחין נאמרים המה בכל התוקף, ובלי שום דיונים וותרנות, אלא ע"ד 'קוב הדין את הרה' (סנהדרין ו'), שהרי השכל קובע את המציאות ואת הנצרך לעשות ע"פ האמת והצדק.

'למעשה ממש' אי אפשר להתנהג בתוקף הדין אמנם כל זה אינו אלא מצד הגבורות שבמוחין, ששם אכן צריכה האמת להיאמר בכל התוקף והחזק. אך כשיורדים לחלק המידות שבאדם, שהם כח האברים שלו, שתפקידם לבצע את הפעולות בפועל ממש, שם אי אפשר להתנהג בתוקף הדין והגבורה כפי שהשכל מחייב. והטעם, כי **כשבאים לדון בחלק ה'למעשה' ממש, אזי יש להתחשב גם עם המקבלים, אם נוחם יכול לקבל את עומק הדין ואמיתותו, ואם ביכולתם לעמוד בתוקף הדברים הנאמרים באמת.** ולכן אי אפשר בכל עת להתנהג ממש כפי מה שקבעו השכל והחכמה שכן צריכים לעשות.

משל לרב התובע מתלמידיו יותר מכפי יכולתם משל למה הדבר דומה, לרב שיש לו תלמידים הרבה המסתופפים בצילו ומקבלים ממנו מוסר והדרכה ישרה בסדר חייהם לדעת את ה' ולעבדו. והנה המשפיע הלזה, לרוממות דרגתו והשגתו בעבודת השי"ת, יוצא לו שעל האדם העובד ה' לקבוע עצמו בלימוד התורה ולשקוד על דלתותיה ביגיעה עצומה לכה"פ ח"י שעות ביום, ובלאו הכי אין האיש חשוב כלל ליגע ודבק בתורה באמת.

הנהגה למעשה שונה מהמתחייב מצד השכל והטעם, שאע"פ שאכן הצדק איתו שעל האדם להתייגע בתורה בכל נפשו ובכל מאורו, וכך הוא ה'מסנא' וה'פסק דין' העולה ומתחייב מכת השכל הישר, אך כל זה אינו אלא מצד הדעת והחכמה, בבחי' הגבורות היוצאים מהמוחין. אבל כשבאים לדון למעשה, צריכין ליקח בחשבון גם את דרגת התלמידים, האם הם יכולים לעמוד בתוקף הדין הזה. ואם מצבם מחייב להתנהג באופן שונה ממה שהשכל האמיתי מצוה, אזי אסור להתעלם מזה, וצריך להתפשר קצת ולהקל מהדין החזק, כי אי אפשר להתנהג תמיד ע"פ עומק הדין ממש.

ה'מחשבה עליונה' היא ע"פ עומק הדין, אך בפועל ממש' משתתפת עמה מדת הרחמים

ועד"ו יובן גם הנהגה למעלה במה ש'מתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת הרחמים ושיתפה למדת הדין'. כי אכן מצד המחשבה העליונה ושורש הדין שבמוחין כביכול, צריך העולם להתנהג בחזק הדין, ועל כל באי עולם לעמוד

עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ואח"כ שיתף עמה מדת הרחמים

הנה אמרו חז"ל (רש"י בראשית א, א; וראה בר"י פ"ב, טו) על הפסוק 'בראשית ברא אלקים', מתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת הרחמים ושיתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (שם ב, ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, ע"כ.

ובוודאי שמה שהיתה המחשבה תחילה לברוא את העולם במדת הדין דייקא, ושיתוף מדת הרחמים היה רק בחלק המעשה - איננו במקרה, וכאילו שיכול היה הדבר להיות בהיפך, שזה אינו, כי באמת כן הוא מוכרח מצד עצם המציאות, כי המחשבה שייכת למדת הדין, ואילו כשנוגע הדבר עד למעשה ממש, אזי יש מקום לשיתוף מדת הרחמים.

לאה - דינא קשיא, רחל - דינא רפיא

כי נהג שתי בחינות אלו שביארנו לעיל - חוקי הנהגה (בחי' מלכות) המתחייבות מצד החכמה והדעת, ספירת בינה, ומאידך הדין ששייך לפעולת המידות, והיא מדת המלכות דלתתא, - מכוונים בשם 'דינא קשיא' ו'דינא רפיא', כי הגבורות והדינים היוצאים ממידת בינה - לאה, הם חזקים ותקיפים, ונקראים 'דינא קשיא', ואילו הדינים המשתייכים לרחל, עלמא דאתגליא, הינם חלופים יותר, ונקראים 'דינא רפיא'.

בחלק המוחין והשכל אין שום מקום ליתור והטעם בזה, מפני שההחלטות והחוקים (-ענין דיני המלכות, בינה) היוצאים מכח השכל והמחשבה, הינם חזקים וקשים ביותר, כי אין בהם שום מקום של יתור ופשרנות, אלא שם צריכין לגלות האמת ודעת הישרה כפי שהם על אמיתתם, וכפי שהחכמה

ולהצטדק גם ע"פ מדת הדין ממש בלי שום ויתור כלל, כמו שהשכל והדעת מחייבים. אלא משמכל מקום ראה הקב"ה שבפועל ממש מצד המידות העליונות כביכול, אין העולם מתקיים ע"פ עומק הדין, ועדיין רוב בני האדם אינם יכולים לצאת ידי חובתם כלפי מעלה בתכלית הדין, כי מועטים הם הצדיקים הזוכים בדין כפי שהוא בשרשו. ולכן 'הקדים מדת הרחמים ושיתפה למדת הדין', והיינו שבפועל ממש אין העולם מתנהג ע"פ עומק הדין המתחייב מצד המחשבה, אלא שמשתפת עמו מדת הרחמים המתקת ומרפה אותו כדי שיוכל העולם להתקיים. ובוודאי אין ויתור לגמרי על עומק הדין, רק הוא הנהגה ארוכה שאין תובעים הדין מיד, רק לאט לאט כפי כח המקבלים, עד שבסוף יגיעו ע"י דרך ארוכה לתכלית השלימות.

העמדת הבריאה כעת היא רק ע"פ דרגת המידות, ולא כפי המתחייב מצד המוחין וזהו מה שאמרנו (בגליון הקודם) שכל העמדת הבריאה כעת אינה אלא ע"פ שבע המידות העליונות, חג"ת נה"ם, שכנגדם נברא העולם בשבעת ימי בראשית, ואילו המוחין, שהם ג' הראשונות כח"ב, נקראים 'תוספת' אליה, ואינם חלק עצמי ממנה. כי אכן כל קיום הבריאה אינו אלא מצד דרגת המידות, ושכח הדין היוצא מהם הוא ממוזג עם מדת הרחמים, ועל זה בלבד העולם קיים, ואילו המוחין הם נעלים וגבוהים ממצב העולם הנוכחי, כי עדיין לא זכתה הבריאה להתעלות ולהצטדק גם ע"פ עומק הדין המתחייב מהמוחין, ורק יחיד סגולה הם שזוכים לכך, והם בבחי' הוספה לעצם הבריאה.

ג.

להשכיל להיטיב: המתקת הדינים ע"י העלאתם לשורשם במקום השכל

עיקר המתקת הדינים היא בשורשם

והנה נודע מה שכתב האר"י ז"ל שעיקר המתקת הדינים היא כשמעלים אותם לשורשם, ושם במקורם העליון הינם נמתקים ומתהפכים לרחמים.

ויתבאר הדברים ע"פ דברינו לעיל ששורש הדינים הם במדת הבינה, בחי' מלכות דמוחין, והיינו הרעות וההחלטות היוצאות מכח השכל הישר והדעת האמיתית, ואילו הגבורות שלמטה הם כח האברים המוציאים את הדינים מכח אל הפועל ממש.

הדינים העליונים הם 'חזקים' יותר, אך גם 'מתוקים' יותר

והנה על אף שביארנו בארוכה ששורש הדינים הם גבורות תקיפות יותר, ונקראים 'דינא קשיא', כיון שחיובי השכל הם קשים וחזקים יותר מהדינים הנמשכים ממדת המלכות - ששם הם כבר רפים ומעורבים במדת הרחמים. מכל מקום מאידך גיסא, הגבורות העליונות של עולם הבינה היוצאים מכח המחשבה והדעת, הינם מתוקים ונעימים הרבה יותר מאשר הדינים הנעשים בפועל ממש ע"י עונשים ויסורים רח"ל. ולכן הדרך להמתיק את הדינים הקשים היא בהעלאתם למעלה למקור שורשם, ששם הם נמתקים לגמרי.

עצה קלה בחינוך ע"י מכות ועונשין

וכדי לשבר את האוזן, נוכל להמשיל את הדבר לאב הרוצה להדריך את בנו ולחנכו להשכים בבוקר בלי לאחר את השעה הרצויה. והנה העצה הקלה לפעול את הדבר אצל הבן, היא שיכה אותו האב בצרועה, ויסרתה ויענישהו בחבטות ובמכות רבות, עד שבה ירגיל את עצמו לעמוד בבוקר בשעה היעודה. והיינו שישתמש האב במדת הדין, שאכן מתחייבת למי שאינו רוצה לקום בבוקר בשעה שצריך.

אין זו דרך התורה ש'נתיבותיה שלום'

אולם הגם שאכן עצה זו מועילה, ולבסוף היא תעשה את שלה, אך מכל מקום יש בדרך זו כמה מכשולות, ולא טובה היא להשתמש בה. ראשית, שהרי אין זו דרך התורה, ש'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום' (משלי ג, יז) כתיב, וכן נאמר (איכה ג, לח) 'מפי עליון לא תצא הרעות', וכנודע מהזהו"ק שכאשר השי"ת רוצה לשלוח

בזמן הזה אין לנו אלא ארץ ז' עממין, ולעתיד נזכה לירש גם את השלש ראשונות

וכן הדבר גם בענין ירושת ארץ ישראל, שנודע שמעולם לא זכינו לירש אותה בשלימות עד לעתיד לבוא, וכעת היא 'ארץ שבעה עממין', הכנעני החתי וכו' שהם כנגד שבעת המידות, וכלומר שכל ירושתה כעת היא רק בדרגת ז' המידות - וכדרך שכל הבריאה אינה אלא מקום של שבעת המידות. אך לעתיד כשנצא זכאים גם ע"פ עומק הדין כפי שהוא במחשבה העליונה, אזי תתפשט ירושת הארץ לרבות בתוכה גם את הקני הקניזי והקדמוני, שהם בבחינת ג' הראשונות, והיינו שאז תתעלה מדרגת ירושת הארץ עד שתהיה גם כפי דרגת המוחין, ואזי נזכה לירש אותה בשלימות במהרה בימינו.

נקודות:

הגם שאכן מצד אחד הגבורות והחייבים הנמשכים מהשכל והחכמה הם תקיפים וקשים יותר מהדינים והעונשין הנעשים בפועל ממש, כי כאשר דעת האדם עומד כראוי על דבר אמת וצדק הרי זה מחייב אותו בתוקף גדול יותר מע"י הגבורות שמדברים רק לאברים החיצוניים של האדם, וכנ"ל שהם נקראים 'דינא קשיא'. אך מאידך גיסא הרי דינים וגבורות האלו הינם נעימים ומתוקים ביותר, שהרי כל בר דעת מתענג מאוד לשמוע שכל ישר והבנה נכוחה, וכל אחד מבקש לשמוע דברי מוסר והתעוררות על אף שהדברים מחייבים ומכריחים אותו, כיון שבאמת שורש הגבורות הוא מתוק מאוד לכל איש ישר ומבין

אותו, כיון שבאמת שורש הגבורות הוא מתוק מאוד לכל איש ישר ומבין.

[ועומק הטעם בזה הוא, כי מהות האדם הוא בחי' האמת, וכמו שהבאנו פעמים רבות בשם התיקונים, ש'אדם' עולה במספר קטן כתיבת 'אמת' במ"ק, וכן נודע דברי רבינו יונה בשערי תשובה ש'האמת הוא מיסודי האדם', ולכן יש לו לאדם תענוג עצום מאמת ומדבר נכון].

המתקת הדינים שלמטה ע"י התעוררות הגבורות של השכל

ועפ"י יוכן ענין המתקת הדינים הנעשה ע"י העלאתם למעלה כאמור. והוא, כי כאשר פגעה מדת הדין באדם ח"ו, אזי עליו לעשות חשבון הגנת בנפשו ולומר 'על מה עשה ה' ככה, מה חיי האף הגדול הזה, ועליו להתבונן היטב בדרכיו להבין מה רוצים ממנו עתה בשמים, ובאזיה דבר צריך הוא לשנות ולשפר מעשיו. והנה מכח התבוננות האלו שישתדל לעמוד על טעם הדינים הנמשכים עליו, ייטיב את דרכיו ויתקן את פגמיו, ויקבל על עצמו מהיום והלאה לעמוד על המשמר לא להניח שבת הרשע על גורלו. והנה מעתה לא יצטרך שוב לדינים ועונשים שיעוררוהו לתיקון המעשים, כי הוא מעורר את שכלו והבנתו להבין מעצמו את שעליו לעבור את השי"ת, וגבורות האלו הבאים מכח השכל יפעלו אצלו אותו התעוררות - אך בדרך הטוב והנעימות, ונמצא שהמתיק כל הדינים שעליו ע"י שהעלה אותם לשורשם, וקיבל את אותן הגבורות בדרך החכמה והשכל, בבחי' גבורות העליונות היוצאים מעולם הבינה, ועי"ז נמתקו הגבורות שלמטה מעליו.

טובה מרדות אחת בלבד של אדם

ועל ענין זה אמרו חז"ל (ברכות ז, ט) 'טובה מרדות אחת בלבד של אדם יותר מבמה מלקיות', [ולחד מאן דאמר 'יותר ממאה מלקיות'], וברש"י 'לשון ריודי והכנעה שאדם שם על לבו מאלו'. כלומר, שטוב נעים הרבה יותר כאשר לב האדם מקבל מרדות אחת מהגבורות החזקות של המה והשכל, והיא פועלת אצלו מה שצריך לפעול, יותר ויותר מכמה מלקיות הבאים בשבט העונשין והיסורין רח"ל, כי הגבורות הנמשכות ממרדות שבלב האדם הם מתוקים יותר, ומועילים יותר, ועל ידם נמתקים הדינים מעל בני ישראל.

יסורין לאדם, אינו עושה כן בעצמו כביכול, אלא הוא מוסר אותו ליד הסט"א שהם יענישוהו, כי מהקב"ה עצמו אין יוצאים שום רעות ויסורין כלל.

אדם בן דעת צריך להתעורר בעיקר ע"י כח השכל

אך הסיבה העיקרית שדרך זו אינה נכונה היא, שהרי מכות ועונשין הם שפה של בהמה שאין לה דעת, ולכן איננה מבינה מאומה עד שמכין אותה במקל, ולהיותה בהמה אין המכות הללו פועלות אצלה שום שינוי בטבעה, אלא רק גורמות לה לעשות מה שהיא צריכה.

אך שונה ממנה לגמרי הוא האדם שנחנך בחכמה ובתבונה ובדעת, ואם נדבר אליו כמו לבהמה, הרי אף אם אכן נצליח לגרום לו שבפועל יבצע את בזה שום מדרגה, ולא נשתנה כלום בכל המכות הללו, ואין זו מעלת האדם וחשיבותו הרמה שניתן לו משמים כח השכל והדעת, שיתנהגו עמו כבהמה, ושלא יהא שום דרך אחרת לפעול אצלו כלום אלא ע"י כח חכמה במקל כמו להולך על ארבע.

ולכן העצה הנכונה למבקש לחנך את בנו בדרך הטוב והישר, היא שישתדל להסביר לו בדברים של טעם ובהבנה ישרה מדוע באמת יש לקום בבוקר בשעה מוקדמת, ושאין טוב לו לאדם לעמוד בזמן מאוחר, וכדומה. ואז כשיבין הבן את דבריו הנכונים והנכוחים של אביו, ויעמוד באמת בכח הבנתו על נחיצות ההשכמה בבוקר בזמן, אזי שכל ודעת זה יחייב אותו לכך יותר ויותר ממה שמכות יגרמו לו, ומעצמו ומרצונו יחפוץ לנהוג כן.

האמת הוא המחייב הכי גדול, אך בדרך נעימות

הרי שהגם שאכן מצד אחד הגבורות והחייבים הנמשכים מהשכל והחכמה הם תקיפים וקשים יותר מהדינים והעונשין הנעשים בפועל ממש, כי כאשר דעת האדם עומד כראוי על דבר אמת וצדק הרי זה מחייב אותו בתוקף גדול יותר מע"י הגבורות שמדברים רק לאברים החיצוניים של האדם, וכנ"ל שהם נקראים 'דינא קשיא'. אך מאידך גיסא הרי דינים וגבורות האלו הינם נעימים ומתוקים ביותר, שהרי כל בר דעת מתענג מאוד לשמוע שכל ישר והבנה נכוחה, וכל אחד מבקש לשמוע דברי מוסר והתעוררות על אף שהדברים מחייבים ומכריחים

קליפת לבן הרשע לעומת קליפת עשו הרשע

ויצא יעקב מבאר שבע וילך הרנה (כח, ט).

יעקב אבינו יצא מבאר שבע כדי להינצל מחמת עשו אחיו, ולכן ברח לבית לבן אחי אמו. אבל יש להבין מלה היתה הסברה כי שם יהיה שמור כפני עשו, והלא עשו יכול גם הוא לבא לשם. וביותר תמוה הדבר, שהרי לבן עצמו גם כן 'ביקש לעקור את הכל', כמו שנאמר 'ארמי אוכד אבי' (דברים כו, ה; הגדה של פסח), ואם כן מה שמירה היתה ליעקב בבית לבן, כאשר הוא עצמו מבקש את נפשו.

ויש לומר, כי לא ברח יעקב מפני עשו שמוא יצא אותו עשו ח"ו, אלא משום שלא רצה כלל לעסוק באותה שעה במלחמה כנגד עשו, גם אם הוא יזכה לנצח אותו. וקל"י עשו ולבן שונים זה מזה בתכלית, ולכן דרכי המלחמה נגדם אינם דומים כלה זה לזה. וכנגד קל"י לבן וכל עניינו, היה יעקב מוכן לצאת למלחמה. ולכן ברח מן המלחמה כנגד עשו, אל המערכה בבית לבן.

כי קל"י עשו היא רציחה, כמו שאמר לו יצחק אבינו 'על הרבה תחזה' (בראשית כו, ט) [כי הוא הפסולת של מרת הגבורה, ולכן הוא קל"י של כעס ורציחה]. וההתנגדות על הסטרא אחראי באה באופן של 'זה לעומת זה' (קהלת ז, ד), ואם כן היו צריכים להתגבר על עשו להרוג נפש, וזאת לא רצה יעקב אבינו כלל. שהרי רבקה אמנה אמרה לו 'למה אשכיל גם שניכם יום אחד' (בראשית כו, מה). הרי שלא היתה מרוצה במיתת שניהם, גם לא במיתת עשו. והוא שנאמר לפני שנפגש יעקב עם עשו 'ויירא יעקב מאד ויצר לו' (בראשית כו, כב) 'עני' ה' היינו 'שמוא יהיה הוא את אחרים', כי לא רצה יעקב לבא לידו בייחוד עשו. וטעם הדבר הוא, מפני שעדיין נשארו הרבה ניצוח"ק בלתיים אצל עשו, כמו שנרמז בפסוק 'כי ציד בפיו' (כח, טח), שהיו הרבה ניצוח"ק ניצודים אצלו, והם עוד לא נתבררו להתעלות ממנו, ולכן לא הגיע עדיין זמנו למות.

אבל קל"י לבן ומלחמתו לעומת הקדושה לא היתה באופן של הריגה ורציחה, אלא מה שביקש 'לעקור את הכל' היה באופן שניסה לעקור את שורש הקדושה, על ידי שרצה להתערב ביסוד בנינם של כלל ישראל, כדי שלא תוכל קומת הקדושה להיבנות ח"ו. והוא מה שרואים בכל ענינו של יעקב אבינו עם לבן, שבכל דבר שהיה יעקב אבינו מבקש לעסוק בעבודתו בקדושה, היה לבן מנסה לערוב ולבלט את מנחשתו. והוא מה ששקע לבן ליעקב כאשר עמד ברחל שבע שנים, והוא נתן לו את לאה במקומה, ובה בלבב את כל סדר האמהות והשבטים הק'. וכן בכל עסקו של יעקב אבינו עם צאן לבן שהיו נשמות ישראל כידוע, היה לבן מערעב ומבלבל בכל עת את הסדר ביניהם, והכל כדי לבלבל את יעקב אבינו מעבודתו בקדושה. וכל מטרותו של לבן היתה לקבל יעקה ואחיה בראשית שורש עניינם של כלל ישראל, ועל ידי זה למנוע ולעכב ח"ו את יעקב אבינו מלילד את בניו הקדושה בטהרה. ולכן בכוננה לא ביקש לבן להרוג את יעקב, לפי שהיה רוצה להשאירו בחיים כדי לקבל יעקה ממנו ולהתערב אצלו. וענין זה של קל"י לבן, גרועה הרבה יותר מקל"י עשו, כי עשו רוצה להתגבר לעומת קדושת יעקב אבל אינו מערער בו, אבל לבן ביקש לעקור את כל עניינו של יעקב ח"ו.

אכן עם גודל טומאתו של לבן, לא התיירא מפניו יעקב כל כך, ולכן אמר יעקב לרחל 'כי אחי אביה הוא' (ט, כ). והיינו שהוא אחיו ברמאות (מגילה ג, ו), וכן איתא בזה"ק (היא קה"ה) כי לעומת הנחש הערם מכל חית השדה (בראשית ג, א) היה יעקב אבינו 'חכם לקבליה', כי היה מוכן לערוך מלחמה זו נגד לבן הארמי. ולא זו בלבד, אלא ידע כי על ידי מלחמה זו יגן עליו לבן מפני עשו ולא יניח לו להרוג, כי רצה בקיומו אצלו כדי שיוכל לטונו ממנו.

וכך אכן היה יעקב חוזר ועושה מעשים להוציא את הניצוח"ק מידו לבן, ולהעמיד את בניו הקדושה כראוי בלי שום תערובת רע. והוא שנאמר כאשר הסתיימה תקופתו של לבן בבית לבן, שאמר לרחל ולאה (לא, ט) 'ויצא אלעק אידו את מקומו אביכם ויתן לי, ואשר הצלה זו עולה על כל הניצוח"ק שהוציא מתחת ידי לבן, עד שעשאו כמצולה שאין בה דגים והניצוח"ק האחרונים שעוד היו אצלו, יצאו ונתבררו כמטע עד הסוף כאשר רדף אחר יצאע"ה, כדאי' בספ"ק מאור עינים בפרשתו.

ב.

יעקב אבינו זכה לקדושת ארץ ישראל המתפשטת בכל הארצות

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש (כח, יא).

אי' ברש"י (לפני ט) 'אומר אני שנעקר הר המוריה ובה לכאן, וכו',

וזהו ויפגע במקום וכו', כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, ירב ענתיה למהדר וחזר עד בית א-ל, וקפצה לו הארץ, הרי כי יעקב אבינו בעצמו חזר לארץ ישראל, וכך גם קפצה לו הארץ ובה לקראתו.

ויש לפרש את הענין בזה, על פי מה שאמרנו חז"ל (ב"ר סח, ג-ד) 'יש שהוא הולך אצל זיוונו ויש שזיוונו בא אצלו וכו' יעקב הלך אצל זיוונו שנאמר ויצא יעקב מבאר שבע', אכן כתב האריה"ק (ספר הליקוטין ס"ח תולדות) כי אצל יעקב אבינו בעצמו היו שני הבחינות, שהרי אכן יצא מבאר שבע ללכת אצל זיוונו, וזה היה בכוננה לשאת את רחל אמנו. אבל למעשה כאשר היה בחרן ניתנה לו לאה לאשה, אשר היא לא היתה בכוננתו כאשר הלך לחרן, והיא נחשבת כענין 'זיוונו בא אצלו'. והענין הוא כי רחל היא בחי' 'עלמא דאתגליא' ולאה היא בחי' 'עלמא דאתכסאי', והעבודה שבבחי' עלמא דאתגליא צריכה לבא מצד האדם, שיברר ויוכח את עצמו בעבודתו עד שיוזכה לבחי' זו. אבל להשגות העליונות שבבחי' עלמא דאתכסאי אי אפשר שיעבוד האדם בפירוש עליהם, אלא הוא צריך לעסוק בעבודתו בעלמא דאתגליא, ומן השמים יתנו לו במתנה את העלמא דאתכסאי.

והנה ארץ ישראל היא בחי' זיוונו של כלל ישראל. ולכן גם בארץ ישראל יש שני בחינות אלו, כי פשטות ארץ ישראל בהתגלות היא בחי' אדם הולך אצל זיוונו, ואילו ארץ ישראל אשר באתכסאי היא בחי' זיוונו בא אצלו. ובמקום אחר ביארנו כי ארץ ישראל הנסתרת היא בחי' התפשטות ארץ ישראל בכל הארצות שתהיה לעתיד לבא (פס"ד א), שהרי ארץ ישראל זו נסתרת היא בארצות חוץ לארץ.

ולכן היה יעקב אבינו בעצמו חוזר והולך לארץ ישראל, ובהו זכה לארץ ארצה וראשו מגיע השמימה' (כח, ט), והנה 'סולם' עם 'ארצה' ו'השמימה', הוא בגי' ארץ ישראל, וכך גם אפשר לחשב 'סולם' במ' רגילה (ק"ה) ואפשר לחשבה בחשבון מ' דמנצפ"ך (שהוא ת"ו, ונמצא 'סולם' עולה הרי"ח), ובידה הם עולים כמנין 'ארץ ישראל', וזה נרמז לו בסולם המוצב לארץ שהיא בחי' אתגליא, וראשו מגיע השמימה לבחי' אתכסאי.

ג.

כלל ישראל מתחילים מן העפר ומשם מתרוממים עד השמים

והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה (כח, יד).

איתא במדרש (שמו"ה סח, כ), בבניאר הבטחה זו, שהוא 'משיגועו בערך עד עפר הארץ, אותה שעה ופרצת ימה וקדמה'.

יש לרמז על דברים אלו בסדר הרוחות שנוכרו בפסוק זה, כי ד' רוחות העולם מכוונות כנגד ד' אותיות שם הוי"ה, באופן אשר צד דרום הוא כנגד אות 'ו', צפון כנגד 'ה', ראשונה מורה כנגד 'ה', ומערב היא 'ה', אחרונה 'ע' וזו"ק ח"ג קה"ה. ולפי זה נמצא כי סדר הרוחות כאן (מערב ה' מורה ה' צפון ה' דרום ה') הם כנגד צירוף שם הוי"ה בסדר הו"ה"י, שהוא הצירוף הממוקן לחודש תמוז (שער החיים פ"ב), ואכן חודש זה הוא החודש שבו ירדו כלל ישראל עד לעפר, הן בדרך המדבר שאו נכשלו בחטא העגל, הן בימי בתי המקדש אשר בחודש זה התחילו שני החורבנות. ולכן צירוף השם המאיר בחודש זה הוא בסדר הפוך לגמרי מן הסדר הנכון של שם הוי"ה, אשר זה מורה על תוקף מדת הדין כידוע. אבל כמו שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו, באותה ירידה עצמה האיר שם הוי"ה, והתחילה הברכה של 'ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה', וסמאותה ירידה עד עפר ירום הקב"ה את כלל ישראל לתכלית הרוממות.

וצירוף שם הוי"ה בסדר זה יוצא מן הפסוק 'וכל זה' איננו 'שוד' לי' (אסתר ה, ט), שאמר המן לורש אשתו וכל אוהביו. ואכן ביום שלמחרתו ענו לו חכמיו ורש אשתו ואמרו לו 'אם מורע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו' (שם ו, ט), ואמרו חז"ל על זה (מגילה טו) 'דרש רבי יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה, אמרו לו אומרו זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים, כשהן יורדות יורדות עד עפר, וכשהן עולות עולות עד לכוכבים'. ולפי המבואר רצו לומר

לו כי אצל כלל ישראל זה הולך דוקא בסדר זה, כמו שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו, כי אחרי שכלל ישראל מגיעים עד לעפר, או מתרוממים הם מנפילתם עד לכוכבים. ולכן כאשר היה המן הרשע בגדולתו והשפיל את כלל ישראל עד לעפר, דוקא או הגיע הזמן שיתרוממו עד לכוכבים והוא יפול לפניהם.

ואיתא במדרש (תחומא ב) על מראה הסולם כי יעקב אבינו ראה את כל שרי האומות עולים במדרגות הסולם כמה שנים שהיו במעלתם, ואחר כך היו יורדים בו, עיי"ש. ולפי המבואר יש לומר כי בזה הראה לו הקב"ה את ההבדל בינם לבניו, כי הם מתחילים עם עליה והתרוממות, אבל אז הם באים לידי ירידה עד שנאמד זכרם. ואילו כלל ישראל אכן מתחילים בחיותם כעפר הארץ, אבל משם הם מתרוממים ומתעלים עד רום שמים.

ד.

הודאה על העבר, גם על זמן הצרה

ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה (כט, לה).

הנה בלידת שני בניה הראשונים הוכירה לאה את ענייה ומרודה, כאשר לראובן קראה על שם 'כי ראה ה' בעיני' (פ"ב, טז) ובלדת שמעון אמרה 'כי שמע ה' כי שווא אנכי' (שם טז). אבל אחר לידת לוי כבר אמרה 'הפעם ילדה אישי אלי' (שם, לה), ובכל זאת לא הוכירה לשון של 'הודאה' עד לידת יהודה.

ויש לפרש בזה, כי אכן בלידת לוי כבר לא הרגישה את צרותיה וענייה, אבל כל שמחתה היתה על 'מנאך ולהבאי', כי מנתה תהיה אהובה על יעקב ויהיה לה טוב. אכן בלידת יהודה הגיעה לידי 'הודאה', אשר ענין ההודאה הוא כמי שמודה על דבר שלא הסכים עמו לפני כן, וכך הוא ענין ההודאה להש"ת אחר זמן קשה כאשר 'מודים על העבר', כי שלימות ההודאה היא בבחי' 'אודך ה' כי אנת בי' (ישעיה יב, א), שהאדם מודה כי כל העבר היה לטובה (עי' נדה לא), ועל זאת הוא מודה להקב"ה. ולזו המדרגה הגיעה לאה בלידת יהודה, אשר אז הודתה להקב"ה לא רק על זה שמנאך ולהבאי אינה שנואה, אלא גם על הזמן שבו היתה בעיניה.

וזה הוא ענינו של דוד המלך מורע יהודה, אשר כל ימיו היה מודה ומשבח להקב"ה, ואחר כל הצרות שעברו עליו, היה אומר דברי הודאה על העבר, לגלות כי תמיד היה הכל לטובה. כמו שמוציאים בדבריו שהוא מזכיר 'פתחת למוסרי' (תהלים קסו, טו) ובהו הוא מרמז על כל היסורים שעברו עליו (עי' רש"י שם), ועל מה שאמרו עליו כי הוא מואבי ואינו ראוי לבא בקהל (עי' יצמות ע"ג), ומיד אחר כך הוא מתחיל 'לך אובח זבח תודה' (תהלים ע"א, י), כי תמיד היה מודה על העבר ומגלה כי הכל לטובה.

וזה הוא שורש מלכות מלך המשיח, אשר בביאת הגואל צדק במהרה בימינו וכל תיפסק הגלות ויהיה טוב מעתה והלאה, אלא משיח יגלה למפגע אך כל הגלות היתה טובה ונסתרת עצומה לכלל ישראל, ואז נודה ונשבח להקב"ה שיר חדש שיכלול בו הודאה על כל זמן הגלות.

ה.

רמזי השמורה"ק אצל המקלות

ויקה לו יעקב מקל לבנה לח ווערמון (ל, לו).

איתא בספ"ק נועם אלימלך: 'דארבע פרשיות של תפילין הם רמוזים על החסד ורחמים ודין וגבורה, והיינו אהבת ואהבת שיש בה (זאתה) הוא אהבה וחסד, והיה אם שמעו על החסדים דכתבו בה ונתתי מטר ארצכם שהוא על ידי הרחמים, קדש הוא דין שהיה בכורי מצרים, והיה כי יביאך הוא גבורה שנאמר בה כי ביד חזקה כו'. וד' תיבות אלו רמוזים גם כן רמוזים הנ"ל, והיינו לבנה רמו לחסד כולו לבן, לח רמו למים היינו רחמים, לוח וערמון רמו לדין וגבורה, כמ"ש בזה"ה ע"ל.

והנה איתא בזה"ק (ח"ב ק"ה) כי ד' פרשיות תפילין הם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה, וז"ל: 'ו' קדש ה', ה' והיה כי יביאך, ו' שמע ישראל, ה' והיה אם שמעו, ולפי זה נמצא כי סדר הפרשיות כמו שרמז הנוע"א הנ"ל [וכך גם מזכירים את הפרשיות בתפלה שלפני הנחת התפילין 'שמע והיה אם שמעו קדש והיה כי יביאך'] הוא בצירוף הו"ה"ה. ולכן נזכר הרבה פעמים בדברי יעקב אבינו צירוף זה, כי תיקף בתהלת דרכו ביקש 'יהיה ה' לי לאלקים' (כח, טו), וכן אמר כאן על הצאן שיהיו לחלקו 'יהיה שכרי' (ל, טז) ועוד כמה פעמים נרמז צירוף זה.

אבינו אב הרחמן:

רחמי השי"ת
עלינו
הם בלי גבול
כלל

א. לכל עת: יש זמנים מסוגלים לתביעות ויש זמנים שמוכרחים לילך בדרך הרחמים

כל אדם צריך להכיר מהי דרך עבודתו הראויה לו | כשיש לו חיות וקורת רוח מתביעות אזי זמן ראוי שיתעסק בעבודה זו | ישנם ספרים המדברים ברוח של תביעות כמו הספה"ק ראשית חכמה | במצבים של חולשה ורפיון צריך לחפש בספרי חזו"ק | יש זמנים שע"י התביעות עלול להפסיד הכל | בדורנו צריך בעיקר את דרך הרחמים | כל הדרכים אמת אלא שצריך לדעת מתי ללכת בכל דרך

ב. אהבתי אתכם אמר ה': אי אפשר לשער את האהבה והרחמנות של השי"ת

כל דרך צריכה התבוננות כדי להכיר את ערכה ומעלתה | להתבונן בפסוקי האהבה שבתנ"ך | להכיר את החסדים, הרחמנות והאהבה של השי"ת | התבוננות נפלאה בדברי משה רבינו אל השי"ת | אם אין אתה מוחל לישראל אין לי מציאות בעולם | השי"ת גילה למשה רבינו שעדיין לא עמד על גודל הרחמנות שיש לו על עם ישראל | האדם יכול לבנות קשר מיוחד עם השי"ת וכך לזכות להנהגה של חסד ורחמים

ג. מנוחת אהבה: האדם מוכרח לעיתים לקחת קצת מנוחה לאגור כוחות לעבודת השם

ימי הבחורות - תקופה לא קלה | כוחות האדם הולכים ומתפתחים | מחמת זה הוא נגרר בניקל אחר כל מיני בלבולים | אין זה שום חיסרון לקחת קצת זמן כדי להירגע ולפוש מהעמל | אין סתירה בין כי הם חיינו ואורך ימינו - לבין הצורך לשמור על כוחות הגוף והנפש | זהו גילוי אהבתו של השי"ת לעם ישראל שאינו בא בטרוניא עליהם | אם האדם הולך בדרך זו כנכון יגיע לכל המדרגות כמו בשאר הדרכים

תמצית המאמרים הקודמים:

ישנם ב' דרכים בעבודת ה' - כל דרך ראויה לנפשות אחרות לפי שורש נשמתם. הדרך של 'שור' - שבנויה על מדת הדין - היא דרך של תביעות, להתעלות ולקנות שלימות בלי פשרות. הדרך של 'כשב' - בנויה על מדת הרחמים - קשר של אהבה, בלב ונפש עם השי"ת.

.א.

לכל עת: יש זמנים מסוגלים לתביעות ויש זמנים שמוכרחים לילך בדרך הרחמים

לכל זמן ועת לכל חפץ

הנה כמו שיש הבדל בין בני אדם - שכל אחד מהם יש לו לפניו את הדרך הראויה לו לפי שורש נשמתו ותכונות נפשו, כך גם ישנו הבדל באדם עצמו - מזמן לזמן ומתקופה לתקופה. ישנם עיתים בהם נפשו שרויה במצב בו יכולה היא להכיל ולעבוד עם הדרך של 'שור', וישנם זמנים שאין ביכולתה אלא ללכת בדרך של 'כשב' - וכל אדם יכול להרגיש בנפשו באיזה מצב הוא נמצא בכל זמן ועת.

זמנים המסוגלים לספרים כמו 'ראשית חכמה'

כשהאדם נמצא במצב 'בריא', יש לו יישוב הדעת וכוחות הנפש חזקים בקרבו, הנה זו העת והעונה לאחוז בדרך של תביעות - לדרוש מעצמו להתמיד בדרכי עבודתו בלי כל רפיון ועוד להוסיף ולהתעלות מעלה מעלה - אשר התביעות הללו עצמן מחדירות בו רוח חדשה, חיות ושמחה.

האדם הבריא בנפשו שואב סיפוק וקורת רוח, וכוחות נפשו מתחזקים מעצם זה שאינו מניח לעצמו לילך בדרך של פשרות וריתורים, אלא תובע מעצמו לעמוד איתן כצור החלמיש. ואזי הזמן מוכשר ליטול בידו את 'הראשית חכמה' את ה'אור המאיר' וכדומה - כל אותם ספרים שפונים אל האדם ב'שפה' של תביעות חזקות - ללמוד ולהגות בהם ולדרוש מעצמו לפי ערך הראוי לו, וכעין הדורות הקודמים שאכן דרשו מעצמם בכל התוקף ועבדו את השי"ת בעבודה

עילאה. כי אכן היו הם אנשים בריאים בנפשם ושאו מוכך מלא חופניים קורת רוח וחיות הנפש, זה היה כל מהותם - מהות של אדם שנותן דעתו לבקר את עצמו ולבדוק את מצבו בכל עת, למה אינו לומד די ולמה אינו מתפלל כהוגן. כך גם בזמנו בשעה שהאדם שרוי במצב שמתענג על עבודה זו אכן לא ירפה ולא יעזוב עבודתו זאת.

הזמן של 'ספרי רחמים'

אבל באותם זמנים שהאדם נמצא בסוג מצב אחר - הוא בקטנות הדעת וכוחותיו רפויים ודלים אצלו, בקושי רב הוא מוצא בנפשו את הכוחות להחזיק מעמד במצב שנמצא בו כעת - הוא מרגיש שאם יתבע ויזרוש מעצמו ויבקר את מצבו הרוחני לא יהיה לו מכך שום חיות, רק להיפך, הוא יפול לזרועות היאוש ויבוא לידי התרשלות נוראה ויזניח גם את המעט שעדיין יש לו - הנה אז שומה עליו להוציא מארון הספרים את הספרים האחרים.

כי כעת הלא אומר היצר הרע: שאני כבר יכול להתייאש! שהקב"ה אינו מרחם עלי! שהקב"ה כועס עלי ואינו אוהב אותי! נו, אם אלו הם דברי היצר הרע, הרי שכעת החיוב שלי הוא, למצוא דרך והתחזקות בספה"ק שאינם מרבים לדבר מהתביעות המוטלות על האדם, אלא עיקר עניינם הוא להדגיש את הקשר האהוב והרחום שיש לי עם השי"ת.

ודגלו עלי אהבה

כשאדם הוגה בספרים הללו - ספרי רחמים, הוא מתנחם ומתחזק בהם ומקבל כוחות להמשיך

הלאה בסדריו בעבודת השם. מהספרים הללו הוא קונה את ההרגשה שהקב"ה הוא בעל הרחמים בתכלית. לא זו בלבד שהשם יתברך אוהב את 'נשמות ישראל' - אלא שהוא אוהב גם את ה'גופים' של ישראל. הוא עומד על ההבנה שהקב"ה אינו ניצב לנגדו עם מקל חובלים לאיים עליו ולתבוע ממנו יותר מיכולתו - אלא שהוא אביו אוהבו, הטוב והמיטיב 'א גוטער טאטע' המצפה להצלחתו. הוא מתמלא בהרגשה אמיתית ועמוקה שהקב"ה שש ושמח איתו וממילא כך גם הוא שש ושמח עם השי"ת.

עיקר הדרך בדורנו - דרך הרחמים

מי שלומד והוגה בספרים מעין אלו ומחשבותיו נתונים ברעיונות הללו, הרי הוא נכנס וחוסה בצל הנהגה של 'רחמים' - שזהו סוג אחר לגמרי של 'עבודה' ושל מהלך בעבודת השם. וכאמור היו דורות בהם הלכו כלל העם בדרך זו, ולעומתם היו דורות עם נטייה לשאת את העול של דרך ה'שור'. לפי ערך הדור אפשר לומר: שבדורנו עיקר הדרך בה צריך ללכת ואיתה אפשר לעבוד - היא הדרך של רחמים! ואפילו האדם שאין זו הדרך שלו כסדר מדי יום ביומו, עדיין ישנם זמנים בהם מוכרח הוא ללכת בדרך זו.

עובד ה' אמיתי מוצא בכל עת את ההנהגה הראויה לו

בכלליות ניתן לקבוע הנהגה אחת ברורה ונכונה עבור כל אדם: אכן אמת שצריך האדם לתבוע מעצמו - זה בכה וזה בכה כל אחד לפי דרגתו

נקודות:

הכלל של עובד ה' כנכון הוא: שאינו מצמצם עצמו בתוך 'משבצת' קבועה, אלא יודע כל פעם איזו הדרך הנכונה לו כעת - בה ימצא שביל ונתיב ברור בעבודת השם. כי הלא בפנימיות הדברים כל מהלך הוא אמת! ולכן אין זה 'חידוש' שכל מהלך יש לו עת וזמן - בו נכון שהאדם ישתמש בו

ברם משה רבינו לא הרפה! אלא המשיך לעמוד ולהפציר ולקרוע שערי שמים במשך ארבעים יום, עד אשר בסופו של דבר פעל בתפילתו כפרה עבור כלל ישראל ואז גילה לו השי"ת את ה"ג מידות של רחמים, והמשמעות של גילוי זה הוא, שהשי"ת אמר למשה רבינו: "אתה באת לעורר רחמים רבים, האמנת שאני אכן ה'אב הרחמן, אתה חושב שאתה כבר יודע הכל על הרחמנות שלי? לא! אתה לא מתחיל להבין עד כמה גדולה הרחמנות שלי על יהודי - 'ווי ווייט מיין רחמנות אויף א איד גייט'!

ומעלתו - אבל אם מרגיש בנפשו שהינו נמצא כעת בתקופה כזו, שאם ימשיך ויחזיק בדרך של תביעה עלול הוא ליפול לעצבות ולריחוק, הנה אז מוכרח הוא לאחוז בדרך של רחמים וקרבת אלוקים. והגם שהדרך של רחמים היא מהלך אחר לגמרי לעומת המהלך של תביעות, הנה ביד האדם ללכת בשתי הדרכים - כל דרך בזמנה היא, כפי שהקב"ה גם מנהיג את עולמו עם שתי הדרכים הללו.

הכלל של עובד ה' כנכון הוא: שאינו מצמצם עצמו בתוך 'משבצת' קבועה, אלא יודע כל פעם

איזו הדרך הנכונה לו כעת - בה ימצא שכל ונתיב ברור בעבודת השם. כי הלא בפנימיות הדברים כל מהלך הוא אמתו ולכן אין זה 'חידוש' שכל מהלך יש לו עת וזמן - בו נכון שהאדם ישתמש בו.

כמובן אם הוא 'בעל מוח' גדול - הוא מבין בבירור איך ב' המהלכים 'עובדים' כאחד. אבל גם אם אינו בעל מוח גדול - הוא יודע שכן הוא האמת ואינו צריך להבין הכל! העיקר שעליו לדעת הוא, שיש 'מקום' לכל מהלך, דהיינו, שהגם אמת שיש עלי תביעות גדולות, אמנם גם

ב.

אהבתי אתכם אמר ה': אי אפשר לשער את האהבה והרחמנות של השי"ת

אומר אני "מְחַנֵּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" - אין לי מקום בעולם כלל! הרי בכל עת אני מלמד את כלל ישראל שאתה אב הרחמן, לכן אם אינך רוצה להיות אב הרחמן - אין לי מציאות כלל. או שאתה מוחל להם או "מחנני נא".

מדת הדין תובעת שהחוטא יבוא על עונשו

זה היה ה'תוקף' של מדת הרחמים בו פעל משה רבינו - אשר הוא השיג קצת את 'הרחמי שמים' - ולכן יכול היה לטעון "אתה מוכרח לרחם עליהם בלי גבול! אין ברירה אחרת אתה הוא האב הרחמן ואתה מוכרח למחול להם!"

אז בשעת מעשה היה נראה כאילו משה רבינו הרבה לשאול, הוא כבר 'מגזימ' בכמה שהוא משער את הרחמנות של השי"ת, עד כדי כך שהשי"ת בעצמו אמר לו בתקיפות: "מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְקַנּוּ מִסְפָּרֵי" - משה, הרי ישנה מדת הדין בעולם! אין שום חכמות! אתה חושב שאפשר לדבר איתי ב'שפה' של "מחנני נא"? לא! זה לא הולך ככה! יש מדת הדין שתובעת שהחוטא יבוא על עונשו.

מתברר שמה שרבינו לא השיג עד כמה הם רחמי ה'

ברם משה רבינו לא הרפה! אלא המשיך לעמוד ולהפציר ולקרוע שערי שמים במשך ארבעים יום, עד אשר בסופו של דבר פעל בתפילתו כפרה עבור כלל ישראל ואז גילה לו השי"ת את ה"ג מידות של רחמים, והמשמעות של גילוי זה הוא, שהשי"ת אמר למשה רבינו: "אתה באת לעורר רחמים רבים, האמנת שאני אכן ה'אב הרחמן, אתה חושב שאתה כבר יודע הכל על הרחמנות שלי? לא! אתה לא מתחיל להבין עד כמה גדולה הרחמנות שלי על יהודי - 'ווי ווייט מיין רחמנות אויף א איד גייט'! אני אגלה לך

כעת כאלה מידות של רחמים שכלל לא ידעת שהם מצויים אצלי. משה, אתה קמצת בדבריך, המעטת לשאול! ככל שרק אמרת והוספת לומר במשך כל הארבעים יום, עדיין לא אמרת דייך, היית צריך לעורר את הרחמים שלי יותר ויותר!"

"אתה הזכרת זכות אבות?! רצית לעורר רחמי בזכות האבות הקדושים?! הנה אגלה לך שהרחמים שלי גדולים יותר מכל סוגי הזכות שאפשר לעורר

הרחמן הגדול ביותר, הוא מרחם גם על 'נשמות ישראל' וגם על ה'גופים' של בני ישראל, הוא אומר 'מחנני נא' 'מעק מיר אויס' - והיינו שמוסר נפשו עבור כלל ישראל על מנת שיישארו בחיים. וכדברי הזוה"ק (ח"ב קצג): שמאריך לדבר בשבחו של משה רבינו שהוא רעיא מהימנא - רועה נאמן לעדתו, שמרחם על צאן מרעיתו ונותן את נפשו לכפר בעדם.

המהלך שנקט משה רבינו כדי לעורר רחמים

והנה נפלא הוא למתבונן: שבמקום שמה שרבינו יפתח בדברי התנצלות והסברים למה חטאו העם ונכשלו וימצא איזה פתח להמליץ יושר בעדם - הוא אומר להיפך 'אנא חטא העם חטאה גדולה' - החטא שלהם הוא נורא ואיום! ולכאורה אין מובן ה'מהלך' שלו כלל! איזה מהלך הוא לפעול באופן כזה - לומר שחטאו בחטאה גדולה? אלא הביאור הוא, שמה שרבינו אמר כדלהלן: "הנה אכן חטאו ישראל בחטא נורא, למה זה חטא נורא? כי נגד כזה מלך טוב ומיטיב 'אזא גוטן און זיסן באשעפער' חוטאים? אחרי האהבה הגדולה שהקב"ה הראה במתן תורה - שנתן לנו את השעשועים של תורה - הם כאלה כפויי טובה?! יוצרים בחרט עגל זהב ואומרים אלה אלוהיך ישראל?! וכאן מגיע משה רבינו לעיקר הנקודה: 'אוי געוואלד' 'אָנָא חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדֹלָה' - הם 'נעבעך' נכשלו בחטא נורא. החטא הלא גדול כל כך עד שלא ניתן לשער, כי לצער כזה 'אב הרחמן' - את השי"ת הטוב ומיטיב - הוא חטא נורא ואיום!"

"וְעֵתָה" - אם זהו אכן חטא גדול, מחמת שאתה אב הרחמן ולפשוט נגדך זהו אכן דבר נורא, נו, אם כך "אִם תִּשָּׂא חֲטָאתָם" - הרי צריך אתה למחול להם, כמו האב הרחום שמוחל לבנו. "וְאִם אֵין" - אם אתה רוצה לעשות עצמך כאילו שאינך כזה אב הרחמן ולא למחול להם, אזי

להתבונן ב'מדת הרחמים'

כל דרך שאדם רוצה לדרוך בה דורשת התבוננות - לדעת אותה ולהכיר את ערכה. כך גם לעניינינו צריך האדם ללמוד את הלימודים הנוגעים למדת הרחמים, להתבונן בה ולהבין את עניינה. וכלל הענין הוא שצריך להתבונן ולהכיר את ה'חסדים' שהשי"ת עושה איתנו, ואת ה'רחמנות' שיש לו עלינו ואת ה'אהבה' שהוא אוהב אותנו.

לימוד זה הוא מסכת בפני עצמה, ללמוד איך לראות את חסדי ה' ואת האהבה שיש להשי"ת אלינו; כמו שרואים בספר חובות הלבבות ובפרט בשער חשבון הנפש - כשהולך ומונה את החשבונות (פ"ג חשבון יד) - "הודיענו הנביא, כי הוא אוהב אותנו כמו שאמר (דברים ז, ז): לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם - כי מאהבת ה' אתכם. ועם מה שהודיענו בזה ראינו אותות אהבתו אותנו ועזרתו לנו, חדשים גם ישנים, עם הקרבתו והבטחתו לנו בכל דור ודור" - אדם צריך להאמין בכל הפסוקים הפזורים בכל מרחבי התנ"ך האומרים ומביעים את אהבתו של השי"ת לעמו ישראל, ושוב להתבונן במה שעבר עליו במשך כל ימי חייו - כמה חסדים עשה איתו ה' כל ימיו עלי אדמות, וכמה חסדים ה' עושה איתו בכל יום ויום, כמו שאומרים ב'מודים' "על ניסך שבכל יום עמנו" - ניסים ונפלאות שלא ניתן אפילו לשערם כלל. ככל שנעמיק ונתבונן נראה שוב ושוב שאפילו לא התחלנו לעמוד על רוב החסדים והנפלאות שהשי"ת עושה עמנו. ללא קץ וסוף בלי גבול ממש! גבוה ונעלה מכל השגתנו! ועל האדם להשים אל ליבו שכל החסדים הללו אין הקב"ה עושה סתם - כי למה לא - אלא הם נובעים מגודל אהבתו אלינו. זהו 'לימוד שלם' והתבוננות - בחסדים והאהבה שהשי"ת מיטיב עמנו.

מדת הרחמים של משה רעיא מהימנא

כמו כן נדרש מאיתנו התבוננות רחבה כדי להבין עד כמה גדולה היא הרחמנות של השי"ת על כל איש ישראל; אחת מאלף ניתן להתבונן בפרשת חטא העגל. הנה תיכף אחר החטא עלה משה רבינו לשמים ואמר (שמות לב, לא): "אָנָא חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדֹלָה וגו' וְעֵתָה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתָם וְאִם אֵין מְחַנֵּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ". משה רבינו הוא המנהיג

פרק י"ט

כִּי אֵין תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אֶתְּךָ לְמִי שְׂאוֹהֵב אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מִה שְׂאֵדָם מְגִדֵּיל אֶתְּכֶם לְיִשְׂרָאֵל, גַּם תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְגִדֵּיל עָלֵינוּ, וְאֵלֵךְ הֵם הַרְוֵעִים הָאֶמְתִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּהֵם הַרְבֵּה, שְׂמוֹפְרִים עֲצָמָם עַל צֵאֲנוּ וְדוֹרְשִׁים וּמִשְׁתַּדְּלִים עַל שְׂלוֹמָם וּמוֹפְרֵם בְּכֵל הַדְּרָכִים. וְעוֹמְדִים תְּמִיד בְּפָרְץ לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם לְכַסֵּל הַגְּזֵרוֹת הַקְּשׁוֹת, וְלַפְתָּח עֲלֵיהֶם שְׁעַר הַבְּרָכָה

ועל זה כתב רש"י שם (שמות לג, יט): "וקראתי בשם ה' לפניך - ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות וכו' הוי מלמד את ישראל לעשות כן ועל ידי שיזכירו לפני 'רחום וחנון' יהיו נעניין כי רחמי לא כלים" - **תלמד אותם שאין שום מציאות ומצב בו אי אפשר לעורר את הרחמנות שלי מצד עצמם כי 'רחמי לא כלים'!** אני אגלה לך כאלה רחמים שאפילו לא ידעת שאפשר לעורר אותם, הם רחמים שמתרבים בלי גבול!" וכמ"ש חז"ל (ר"ה יז): "שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפלה" - היינו שיש תפלה כזו שרק הקב"ה בעצמו יכול להתפלל. אנו רק אומרים את הי"ג מידות של רחמים ועל ידי זה מתעוררים רחמים כאלו שהקב"ה בעצמו מתפלל. זוהי רק דוגמא אחת של התבוננות, וכך ישנם הרבה פסוקים בתנ"ך ומאמרי חז"ל ובפרט בזוה"ק ובכתבי האר"י שמגלים את העומק - עד היכן מגיעים רחמיו של השי"ת.

למה מתהלך האדם עם מחשבות 'רעות' על כביכול?

בהתבוננות זו נמצאת פירא וסתירה על כל המחשבות השליליות שיצרו של אדם מחדיר בקרבו כמו ארס של עכנאי, היא זועקת אל האדם: 'מותר' היה לך, שיהיה לך מספיק שכל, לב ונשמה, שתייחס אל השי"ת כמו שצריך להתייחס! למה לא 'מגיע' לכה אבא טוב ורחמן, שתבין שהוא אכן טוב ומיטיב, רחום וחנון?! למה אתה חושב כל היום שהשי"ת עומד עליך עם מקל?! למה אתה מדמה כל היום שיש לך 'משגיח' קפדן שתובע ודורש ממך שוב ושוב ולעולם לא יוצאים ידי חובה כלפיו, למה אינך חושב שיש לך אב גדול בשמים שהוא תכלית הרחמים?

לבנות קשר מיוחד עם השי"ת

יהודי צריך תמיד להתהלך עם רוח נכון בקרבו 'מיט א גוטסקייט אין הארץ' מתוך

ג.

מנוחת אהבה: האדם מוכרח לעיתים לקחת קצת מנוחה לאגור כוחות לעבודת השם

המעברים של 'ימי הבחורות'

ישנו יסוד חשוב שנחפץ שכל בחור ידע אותו - שהוא 'פועל יוצא' של דרך הרחמים - זהו הצורך במנוחת הגוף והנפש בשעה שהוא צריך ללכת. כי באמת תקופת 'ימי הבחורות' אינה תקופה קלה - מי כבר מדבר מרוחניות עם כל הניסיונות שהולכים ומתגברים - אלא אפילו בגשמיות. במשך זמן זה - מימי הבר מצווה עד שנות העשרים לחייו עובר כל אדם סדר ומהלך שלם של 'גדלות' בו כל כוחות הגוף והנפש הולכים ומתפתחים וחלים בהם שינויים ומעברים שעל ידם הוא הופך להיות 'לאיש', הוא עובר מ'קטנות' ל'גדלות' - מקטן ונער - לגדול ובר דעת.

בתקופה זו האדם מתחיל לחשוב ולהרגיש - כל מיני מחשבות מתרוצצים במוחו, וכל החושים והרגשות תופסים מקום נכבד בקרבו, וכך מתהווה ונרקם לפנינו צורת 'אדם' המידות שלו, הדעות שלו וכל מהותו. מטבע הדברים הנה הסדר והמהלך הזה יש לו השפעה רבה על נפש האדם ואי לכך עוברים על הבחור מצבים של לחץ ומתח נפשי, נפשו גועשת ורועשת עליו וכל יום מתרגשים עליו בלבולים שונים ומשונים - "כל משברך וגלך עלי עברו" - ומחמת זה כוחות נפשו ('עצבים' ו'נערווען') שרויים במתח ולחץ גדול.

כי המעברים הללו מחלישים מאד את כוחות האדם - המוח והמחשבה ושאר כוחות הגוף - ולכן מצוי מאד שבחבורה צעירים נופלים בלבבולים מכל דבר קטן, הן ברוחניות - ע"י כל היצר הרע'ס שמתחדשים מדי יום, והן בגשמיות ע"י כל אותם עניינים שבחורים מתמודדים איתם, אשר ביניהם כאלה דברים, שכל כולו של הבחור נתון בהם, בו בזמן שבאמת אין לדברים הללו כל אחיזה במציאות אלא הם תוצאה של הלחץ הנפשי בו הוא שרוי.

חיים של חילוץ עצמות

מצד אחד מדברים ומעוררים כסדר שתפקידו של כל בחור הוא להשקיע עצמו בלימוד התורה, ממש 'לא פסיק

הכרתו שהשי"ת מרחם עליו בלי גבול! יהודי צריך 'לחיות' מתוך אמונה ב'כח התפילה' מתוך ידיעה שתמיד יכול הוא להיות מתחטא לפני קונו ולבקש רחמים מלפני הבורא ברוך הוא! יהודי צריך לחיות עם ביטחון תקוע בליבו בידועו עד כמה ניתן להתחזק עם הרבנו של עולם! יהודי שחי כך, בונה קשר מיוחד עם השי"ת, זו שייכות אחרת לגמרי עם השי"ת, הוא נכנס בתוך 'עולם אחר' 'ער איז אריין אין אן אנדערן וועלט' - עולם של רחמים.

וכאשר האדם נמצא באותו 'עולם' מיוחד, באותו קשר נפלא עם השי"ת, הנה זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת בכל דרכיו, כי עבור קשר כזה ראוי האדם להנהגה אחרת - הנהגה של רחמים. כל המלאכים תמהים ושואלים: "למה הוא זוכה להנהגה של חסד וזולתו לא?" עונים להם: "פשוט מאד, ההוא 'קנה' את מדת החסד על ידי שעבד על זה - הוא בנה כזה קשר עם השי"ת שמחייב שיתנהגו עמו בחסד!"

ואין זה מנהג חדש בימינו אנו, אלא כבר נהגו כך לעולמים בדורות הקודמים, שרבים ומנהיגים נסעו למקומות מנוחה כמו שמוזכר הרבה בספרים לשונות כגון אלו: "ואין הספרים עתה בידי, כי הלכתי לערי החצרים לשאוב אויר צח" (ראה תשובות חת"ס אה"ע ח"ב תשובה קל"ט, ועוד): "שילתי קייטא דדרכי לדור באחד מערי החצרים לשאוב אויר טוב, אז בין ערוגות הבשם אשתעשע בנעימות ידידי". ואכן הרבה סיפורי צדיקים המקובלים בידנו הם מאותם זמנים שהיו במנוחה בערי הנופש.

לעניינינו אנו, כך יתכן שיקרה אצל כל בחור; שאחרי תקופת זמן שהיה שקוע בתורה ולמד בהתמדה רבה והתייגע מאד, יהיה זקוק למנוחה ולהרפות קצת מסדר הלימוד הרגילים שלו. כמובן שצריך לשמור על סדרי הישיבה - כי גם הישיבה מצד עצמה הרי בדרך כלל אינה קובעת סדרים קשים וארוכים שעלולים מדי לאמץ את הבחורים - אבל אם אירע והבחור מרגיש שסדר יומו עמוס מדי וזקוק קצת לרענן את כוחותיו - לא קרה כלום - הוא מקדים לעלות על יצועו ואוגר כוחות ליום המחרת.

אל יהיה שוטה - בלי שכל אי אפשר להבין שום דבר בחסידות

כמובן שאסור לו לבחור לרמות את עצמו - שבכל פעם שהוא רק מדמה בנפשו שהנה אכן הוא קצת עייף מדי, יקח לעצמו כוס תה וילך לנוח... צריכים שכלו כל דבר צריך לדעת את מקומו הראוי - היכן ומתי - לא כל אחד נהיה כזה מהר מותש, עייף וייגע, כל דבר שאדם עושה צריך להיות עם 'בקשת האמת' ועם 'שכל'.

כמו ששמעתי פעם מכ"ק אדמו"ר מאמשינוב זי"ע שאמר בשם איש חסיד וזקן מופלג; כי הנה 'התניא' כותב בספרו (פרק כח) "אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות" - אל תהא שוטה לחשוב שאתה כבר במדרגה זו - ואמר החסיד הלה: באמת אחרי כל תיבה בתניא היה צריך

פומיה מגריסא', לא רק בזמני הסדרים הקבועים, אלא גם בזמנו הפנוי ישקוד בהתמדה על תלמודו. אמנם מאידך גיסא צריכים לדעת את דברי חז"ל (מנחות טז): 'ביטולה של תורה זהו קיומה'; לא אחת מוצא הבחור את עצמו במצב של לחץ ומתח נפשי, הוא מרגיש שהוא התאמץ מדי ואין לו כוחות להמשיך הלאה, הנה אז צריך הוא לדעת שההכרח לא יגונה ואין זה שום חטא או חיסרון אם יקח לעצמו קצת זמן למנוחה - להרגיע קמעה את כוחות גופו ונפשו 'אויסטשוכען די נערווען' - אדרבה זהו אינו אלא מצוה! תעשה פעולות שיש בהם כדי מנוחה לנפשך, תכין לך כוס תה, תקרא קצת בספרים המרגיעים את הנפש - סיפורים ומעשיות, תלך לישון מוקדם יותר ותנוח טוב! ותעשה כל זאת מתוך כוונה לשם שמים ממש! מצוה היא על האדם לקחת אחריות על מצבו הנפשו שלא יכנס ללחצים נפשיים אלא ישמור על עצמו שיתמיד בבריאות הגוף והנפש.

גם הצדיקים נסעו לעיירות מרפא

כך היה דרכם של הרבה צדיקים שיצאו למקומות מנוחה בעת שהיו זקוקים לכך, כגון אחרי חודש תשרי אשר אמצו בו את כוחותיהם באופן נורא, היו נוסעים לעיירות מרפא כדי לפוש קמעה מעמל עבודת הקודש. כל אדם מבין שזהו דבר ראוי והגון, הם נושאים על עצמם עול קשה מאד, ברוך השם שיש היום ציבור גדול וכולם מעמיסים עצמם על המנהיגים עד שאין להם רגע פנאי לעצמם, וממילא הם נחלשים וזקוקים למנוחה.

פרק י"ט

הנה זאת ונדאי שאַהַבְּהָ זאת צָרִיף שְׁלֵא תִהְיֶה אַהַבְּהָ הַתְּלִיָּה בְּדָבָר, דְּהֵינּוּ שְׂאִי־הַב אֶת הַפּוֹרָא וְתִפְרֹד עַל שְׂפִיטִיב אֲלֵיו וּמַעֲשִׂירו וּמַצְלִיח אֹתוֹ, אֲלֵא פְּאֻהַבְּתָּ הַבֵּן לְאָבִיו, שְׂהִיא אַהַבְּהָ טַבְּעִית מִפֶּשׁ, שְׂאֻבְּעוּ מִכְרִיחוּ וְכֹפְהוּ לָזֶה, פְּמֵאָמֵר תְּכַתּוּב (דברים לב), "הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קִנְיָה"

נקודות:

וכאשר האדם נמצא באותו 'עולם' מיוחד, באותו קשר נפלא עם השי"ת, הנה זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת בכל דרכיו, כי עבור קשר כזה ראוי האדם להנהגה אחרת - הנהגה של רחמים. כל המלאכים תמהים ושואלים: "למה הוא זוכה להנהגה של חסד וזולתו לא?" עונים להם: "פשוט מאד, ההוא 'קנה' את מדת החסד על ידי שעבד על זה - הוא בנה כזה קשר עם השי"ת שמחייב שיתנהגו עמו בחסד!"

הדרך לתת את התורה היא בצעד אחר צעד - עם רחמנות. הקב"ה נגלה אליהם "כנשר יעיר כנו" - לאט לאט - לפי הכוחות של כל אדם ואדם. כך נותנים תורה! וזהו חלק מההתגלות האלוהית של מתן תורה! הקב"ה נתן לנו את התורה כי הרי רצה שיכירו אותו

לכתוב "ואל יהיה שוטה", אלא שכתב זאת רק פעם אחת בפירושו, אבל 'בין השורות' זה כתוב בכל הספר! אם לא יודעים מהכלל 'אל יהי שוטה' אי אפשר ללמוד שום ספר חסידות, כי כל דבר ניתן לפרש באופן מוטעה ומעוות.

מנוחה אינה היתר אלא חיוב מצד דרכי הרחמים

ובכל האמור אין הכוונה רק על עצם הדבר ש'מותר' לאדם לנוח ולחזק את כוחותיו, אלא הכוונה היא בעיקר ללמד את חלק ההשקפה שבו: "אין הקב"ה בא בטוניה עם בריותיו" - אל תחשוב שהקב"ה מבקש ממך יותר מיכולתך, דע לך שהקב"ה הוא 'בעל הרחמים'!

אם אתה מרגיש שאתה עמל בדבר שאינו לפי כוחך, תדע שהקב"ה גם מרחם עליך - הוא אביך הרחמן והוא אוהב אותך בלי גבול - ולא רוצה שתאמץ את כוחותיך יותר מכפי יכולתך, הקב"ה אינו חפץ שתקרע את עצמך ובסוף תמצא את עצמך קרח מכאן וקרח מכאן.

כשהאדם מבין ו'תופס' את המנוחה באופן זה, הרי שהמנוחה עצמה היא גם חלק מעבודת השם. אין זה רק עצם הדבר - שהוא נותן לעצמו קצת מנוחה כדי לחזק את כוחותיו לעבודת השם. - אלא - עמוק מזה - כאשר הוא 'לוקח' לעצמו מנוחה, הנה הוא מגלה בזה מבט חדש והרגשה חדשה על כל המושג של עבודת השם - הוא הבין כעת בעומק נפשו את הרחמנות של השי"ת הוא יודע בעומק ליבו שיש לנו 'אב הרחמן' א' פאטערליכער טאטע' שמרחם עלינו.

אתה צריך להכיר את הבורא ית"ש

לימוד נפלא מצינו במתן תורה שהתורה אומרת (דברים לב, יא) "בְּנִשְׁרָ עֵינֵי קְנֹו" - וברש"י: - 'נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו... אף הקב"ה שדי לא מצאנוהו שגיא כח כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מד' רוחות'. - הקב"ה לא הופיע על עם ישראל בבת אחת אלא באופן שיהא ביכולתם לקבל את אורו העליון.

ואין הכוונה שהייתה זאת רק עצה 'טכנית', כי הקב"ה ידע שאם יאמצו אותם מדי לא ימצאו בנפשם את הכח לסבול את הופעתו, ולכן מוטב שיתגלה להם שלב אחר שלב כדי שזה 'יעבוד' יותר טוב, לא!

אלא הביאור הוא: הקב"ה בא כאן לתת את התורה הקדושה - נורא נוראות - אבל הדרך לתת את התורה היא בצעד אחר צעד - עם רחמנות. הקב"ה נגלה אליהם "כנשר עיני כנו" - לאט לאט - לפי הכוחות של כל אדם ואדם. כך נותנים תורה! וזהו חלק מההתגלות האלוקית של מתן תורה! הקב"ה נתן לנו את התורה כי הרי רצה שיכירו אותו, נו, אם אתה חושב שהקב"ה הוא תקיף וקפדן - אתה לא מכיר אותו! אתה רוצה הכרה נכונה בהשי"ת? תדע שהוא אב הרחמים! דע את אלוקי אביך ועבדהו!

כי הוא ידע יצרנו

היצר הרע אורב לו לאדם כל יום ויום והוא מניח הרבה מכובד משקלו כדי לגרום לאדם שיתקבל אצלו הרושם שעבודת השם היא דבר קשה, ותיכף כאשר עולה זאת בידו הוא מקיף את האדם בחבילות של קושיות ובלבולים עד אשר יכול להורידו לבאר שחת. לכן צריך לדעת: אסור להאמין ליצר הרע! אין זה נכון! עבודת ה' מלאה היא עונג וקורת רוח! הקב"ה 'מבין' את הכוחות שלנו ואינו תובע מאיתנו דבר שהוא קשה מדי. וכאשר האדם יברר דרך זאת בנפשו וידבק בה ויבנה את הקשר של רחמים עם השי"ת יעלה בידו להתעלות למדרגה גדולה לא פחות מזולתו שילך בדרך של 'שור'.

מאפטא זי"ע לבקר אצל הרה"ק מראפשיץ. ויהי עם בואו קרא לו הרה"ק מראפשיץ לצד החדר, וכך נעמדו ושוחחו יחדיו.

לימים סיפר הר"א עובדא זו לבניו, ואמר להם: 'איך האב גזעזעהן די צוויי צדיקים שמועסן, האט מיר אנגעכאפט א פחד, וויאזוי ס'האט אויסגעזעהן ווי זיי שמועסן, דער טאטע מיט'ן הייליגן אפטער מיט'ן גאלדענעם טראָלץ' (ראיתי את שני הצדיקים משוחחים, ותפס אותי פחד, איך שהיה נראה איך הם משוחחים, אבי הק' עם הרה"ק מאפטא עם עטרת הזהב). כי הרה"ק מאפטא היה חובש על ראשו ספאָדיק' אשר מעליה היתה כמין עטרה עגולה מזהב, אשר עליה היו תלויים חוטי זהב לנוי, והיה מראהו מטיל יראת הכבוד.

אחר זמן מה, כאשר סיימו שני הצדיקים לשוחח ביניהם, קרא הרה"ק מאפטא אל הר"א, ואמר לו: 'אליעזר! מיט אים זאלסטו שוין נישט לערנען!' (אליעזר! יותר אל תלמד איתו!). אבל גם ממנו לא רצה הר"א לקבל את הדברים כחוק בלי טעם, וטען גם לפניו למה לא ילמד עמו, והרי יש לו ממנו תועלת רבה כל כך. אמר לו הרה"ק מאפטא: 'אליעזר! מ'קען דיר נישט מסביר זיין אז דו זאלסט פארשטיין וואס אונז פארשטיין מיר, אויב מ'זועט נעמען פון א גרויסע כלי און אריינגיסן אין א קליינע כלי, וועט זיך עס איבער גיסן, דו קענסט נישט פארשטיין וואס אונז פארשטיין מיר, איך זאג דיר, מיט אים זאלסטו נישט לערנען!' (אליעזר!)

אין אנו יכולים להסביר בכדי שתבין את מה שאנו מבינים, אם יקחו את תוכנו של כלי גדול וישפכוהו לכלי קטן, הרי יעלה על גדותיו וישפך, אין אתה יכול להבין את מה שאנו מבינים, אני אומר לך, כי איתו אל תלמד!). והוסיף ואמר לו: 'וויסן זאלסטו אז פאר משיח וועט קומען, וועלן זיין רבי'ס און רבי'ס, און זיי וועלן נישט ווערד זיין' (דע לך כי לפני ביאת המשיח, יהיו רבי'ס לרוב, ולא יהיו שרים) ברצותו לרמוז לו להיזהר שלא להיות מצדיקים כאלו. נרעד הר"א, כי הבין אשר 'לפני ביאת המשיח' הכוונה היא לדורו, וכי אין יוכל בעצמו להינצל שלא להיות מאותם הרבי'ס. אמר לו הרה"ק מאפטא: 'די עצה איז, אז מ'ווייניט זיך גוט אויס י'האר עינינו בתורתך' און דעמאלט איז דער רבוננו של עולם מאיר עינים אז מען זאל נישט זיין פון די רבי'ס' (העצה היא, לבכות מעומק הלב בבקשת י'האר עינינו בתורתך' ואז מאיר הקב"ה את העינים שלא להיות מאותם הרבי'ס). אחר שיחה זו עם הרה"ק מאפטא, קיבל הר"א את דברי אביו עם הרה"ק מאפטא, ולא הוסיף לדון בדבר אלא עזב את החברותא.

נמוכין מאליו לכל חכם ומבין מדעתו, כי דברים אלו הינם עניינים עמוקים בדרכי הצדיקים, הנוגעים ברזין דרזין מכבשונו של עולם, אשר מי יעמוד בסוד קדושים]. והיה כ"ק רבינו זי"ע רגיל לומר עובדה זו באמרו: כי אילו היה אותו צדיק חי בדורינו, 'וואלט איך געלאפן צו אים מ'יילן' (הייתי רץ אליו מאות פרסאות - כדי להכיריו).

כידוע היתה דרכו בקודש של הרה"ק מראפשיץ זי"ע להסתיר מעין כל רואה את העניינים הנעלים הפנימיים והמדרגות הגבוהות, ולא רק על עצמו הקפיד בזה אלא אף על אחרים, והיה נוהג בחומרה רבה עם מי שהיה מגלה את מדרגותיו שהעניק לו מן השמים, ואפילו על צדיקים גדולים היה מקפיד אם היו מדברים מעניינים אלו בפומבי. נוכחובן, כי אלו הם עניינים גבוהים מהשגתנו, ובענין זה היתה דרכו של כל צדיק לפי שורש נפשו וענייניו הפנימיים].

מעשה היה בצדיק אחד אשר בצעירותו שהה הרבה בראפשיץ, והיה ידיד קרוב של הרה"ק הר"א מדויקוב זי"ע, ואפילו למדו יחד בחברותא. פעם אחת נכנס אותו צדיק אל הרה"ק מראפשיץ, וסיפר לו כי הוא רואה 'מדרגות' בשעת תפלתו [שמגלים לו מן השמים עניינים נעלים, כגון שהוא רואה עמוד של אש או שאר דברים נשגבים שלא כדרך הטבע], וביקש להבין את הפשט בזה. אבל מפני שהיה הרה"ק מראפשיץ מקפיד מאד על כך שלא יספרו על דברים אלו, לא רצה כלל לשוחח עמו על כך, ואף רצה לרמוז לו שלא יוסיף לדבר בדבר הזה עוד, ובכן ענה ואמר לו: 'מן הסתם האסטו זיך נישט גענוג גערייניגט פאר'ן דאווענען, האסטו נישט קיין גוף נקי, ממילא שלאגט עס דיר אריין אין קאפ אריין, און דו זעהסט דמיונות, און ס'דאכט זיך דיר אז ס'איז מדרגות' (מן הסתם לא ניקית את עצמך מספיק לפני התפלה, ואין לך גוף נקי, ולכן הרי זה מופיע על מוחך, ואתה רואה דמיונות, ונדמה לך שהם 'מדרגות'). וקיווה הרה"ק מראפשיץ כי יבין זה הצדיק את הרמז, וילא יחזור עוד על דיבוריו לספר על מה שהוא זוכה. אבל הלה הבין את הדברים כפשוטם, והחליט כי אם כן הדבר אזי ינקה את עצמו כדבעי, וכך יוכל לדעת אם הוא אכן זוכה למדרגות או לא. למחרת בבוקר ניקה את עצמו כהוגן, ורק אחר כך נעמד להתפלל, אכן בשעת תפלתו שוב ראה 'מדרגות'. חזר הצדיק ונכנס לפני הרה"ק מראפשיץ, ושאל וביקש להבין מה הפשט בכך שהוא רואה 'מדרגות' בתפלתו. בראות הרה"ק מראפשיץ כי עדיין הוא מחזיק בדרכו ומספר את מדרגותיו, ענה ואמר לו: 'אויב אזוי, א גוטן טאג!' (אם כך, שיהיה לך יום טוב!) ושילחו מלפניו ולא רצה לדבר עמו יותר. מיד קרא הרה"ק מראפשיץ אליו את בנו הר"א, ואמר לו: 'אליעזר, מיט אים זאלסטו שוין מער נישט לערנען!' (אליעזר! איתו אל תלמד עוד!). אבל להר"א היה קשה לקבל זאת מפני שהיה חברו הטוב וגם היה מופלג בצדקותו ומדרגותיו, וקיווה הר"א לקבל ממנו הרבה תועלת. ביקש הר"א וטען לפני אביו כי הם חברים טובים כל כך, ולמה לא ילמדו ביחד, וכך נשא ונתן עמו בכמה טענות ובקשות, כי מאד היה קשה בעיניו לקבל את דברי אביו הק' בזה.

אכן מן השמים נסתבב, כי באותה שעה שדיבר הרה"ק מראפשיץ עם בנו הר"א אודות עזיבת החברותא עם אותו חבר, פתאום הגיע הרה"ק